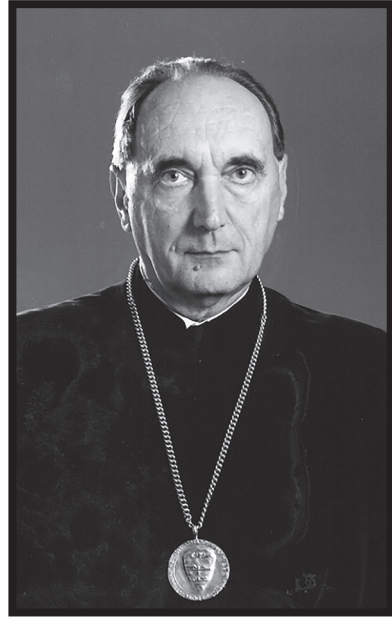

EMLÉKEZÉS KILÉNYI GÉZA PROFESSZORRA

Szuromi Szabolcs, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektorának levele, 2016. december 29.

A magyar jogtudomány és közélet kimagasló egyénisége távozott el az adventi várakozás harmadik hetében. A világos, pontos, határozott és kristálytisztá logikájú jogtudós személyiségének megtestesítője. Az ember, akinek az erkölcsi- és jogérzéke mindig és minden körülmény között megalkuvásmentes volt. A barát, akinek véleménye mindig biztos segítséget jelentett. A kolléga, akinek felkészültsége, tudományos tisztánlátása, kutatói szorgalma, és rendszerbe foglaló egyedülálló képessége példaként állt és áll az állam- és jogtudományokat művelők előtt. A hívő tudós, aki tehetségét és megszerzett ismereteit az emberi közösség erkölcsileg megalapozott és minél rendezettebb működésének elérésére fordította.

Neve összefonódott a magyarországi Alkotmánybíróság megszületésével, amelynek 1989-1998-ig volt bírója; de hasonló módon úgy emlékszünk rá, mint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem 1995-ben megalapított jog- és államtudományi fakultása első professzori karának meghatározó tagjára. Tanszékvezető, majd intézetvezető egyetemi tanár, aki 2006-tól mint professor emeritus vett aktívan részt a PPKÉ oktatási és kutatási munkájában. 2009-ben közreadta a Közigazgatási eljárási törvény kommentárját, amellyel megkoronázta szeretett kutatási területének a kifejtését.

2016-ban úgy tűnhet, hogy a PPKE Jog- és Államtudományi Karának magas szintű működése természetes. Azonban a jogi képzési területen elért kiemelkedő teljesítmény annak a húszéves komoly és szervezett munkának az eredménye, amelyet tudatosan épített fel az egyedülálló tudással, elkötelezettséggel, szervezőkészséggel és céltudatossággal rendelkező, meghatározó jogtudós egyéniségekből álló első professzori kar. Kilényi Géza és Radnay József (†2014) mindig készen álltak arra, hogy a megfogalmazott koncepciót a rendelkezésre álló hasonló elképzelésekkel kritikusan összehasonlítsák, az elérendő és az elérhető eredményt mérlegeljék, majd szövegszerű formába öntsék. Felejthetetlenek azok a kari ülések, amelyeknek Kilényi professzor a PPKE JÁK keretében résztvevője volt. Nem volt olyan kérdéskör, amelyben ne fejtetten volna ki álláspontját, mely mindig egyértelmű, határozott, megfontolt és tényszerű volt. Ebben nagyban segítette korábbi ügyészi munkája, de a közigazgatási jog területén végzett alapvető és széleskörű tudományos tevékenysége, ill. joggyakorlata is. Hozzászólásai világos definícióként csengtek, amellyel szakmailag a legmagasabb szintre emelte az érvelést. A kodifikátor pontosságával nyilatkozott a legösszetettebb kérdéstről is, amelyről mindmáig tanúskodik az akkori kari határozatok szövegei.

Hallgatóit, tanítványait magával ragadta szigorú, széles látókörű és makulátlan pontosságot sugárzó előadói stílusa, amelyért csodálattal és rajongásig tisztelték. Mindig kész volt személyes véleményével, tanácsával segíteni kollégáit, amelyért személy szerint jómagam is örökre mély hálával tartozom neki.

Tudományos munkásságát – miután már 1978-ban az MTA doktora lett – 1999-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal, 2009-ben az MTA Akadémiai Díjával, 2014-ben pedig Deák Ferenc-díjjal ismerték el. Állásfoglalásai, szaktudományos írásai, de alkotmánybíróként írt különvéleményei is megkerülhetetlen tekintélyé teszik a magyar jogtudomány számára. A PPKE azonban mindezeket túl, a Jog- és Államtudományi Kar szellemi közösségének a joghoz, az igazsághoz és a méltányossághoz mindig hű professzorára emlékszik, és állítja példaként az oktatók, kutatók és a hallgatók új generációi elé.

Dr. Kilényi Géza életében nagyon sokaknak adta vissza az erkölcs és a jog fontosságába, az igazságba, és az igazságosságba vetett hitét és reményét. Ennek a reménynek a tökéletes formájában, a feltámadás reményében búcsúzunk most tőle.

Nyugodjon békében!

*Trócsányi László igazságügyi miniszter megemlékezése
Kilényi Géza temetésén, Budapest, 2017. január 3.*

Tisztelt Gyászoló Család, Barátok, Pályatársak, egykori Tanítványok!

Már ebből a megszólításból is kitűnik, hogy milyen sokakat ért veszteség; hogy milyen sokrétű és gazdag életút állt a szeretett és tisztelt Kilényi Géza mögött.

Hosszú pálya volt az övé. De még maradhatott volna velünk; ezt kívántuk volna tőle.

Kilényi Géza az élet, a szakma, a tudomány több területén is maradandót alkotott. Érdemes felidézni az indulás, a pályakezdés éveit. Gyula városának öntudatos szülötte, értelmiségi, de nem jogász család sarja volt. A Trianon utáni Magyarországon talán ez a város őrizte leginkább a többnyelvűség kultúráját, a magyar mellett német és román nyelveivel. Ez a miliő bizonyára közrejátszott későbbi szellemi nyitottságának, élénkségének kialakulásában. Jogászi pályakezdésében volt valami esetlegesség. Eredetileg újságíró szeretett volna lenni. Ez azonban a háború utáni Magyarországon, a rendszer ideológiai adottságai miatt a szellemi függetlenség teljes feladását követelte volna, és ezt nem kívánta vállalni.

Így az ELTE jogi karát választotta, és megfogadta, hogy ha már így alakult, akkor jó jogász lesz belőle. A tehetség, a szellemi élénkség és a felelősségtudat nála nem kizárják, hanem erősítik egymást.

Kilényi Géza abban a rendszerben kezdte el jogászi életét, amelyet hol szocialistának, hol kommunistának nevezünk. Egy olyan világban, amelyet vak fegyelem, zárt, monolitikus gondolkodás jellemez. Gondolatszabadság – legalábbis hivatalosan – nem volt. Ebbe azonban nem mindenki törődött bele. Kilényi Géza nem volt forradalmár, de ahhoz a kreatív kisebbséghez tartozott, amelyik nem nyugodott bele a fennálló állapotokba, nem is kötött elvtelen kompromisszumot, hanem a szabadság létező kis köreit igyekezett tágítani. Már másodévesen demonstrátori kinevezést kap az államigazgatási jogi tanszékre, és megválasztják a tudományos diákkör titkárává is. Az ő nemzedékének tagjairól fel szokták jegyezni, hol voltak 1956. október 23. és november 4. között. Kilényi Géza az egyetemi nemzetőrség tagja volt, és november 4-én közelről nézett bele egy orosz tank ágyúcsövébe, amely a kar épülete ellen vonult fel. Bizonyára szép karriert csinált volna nyugaton. Ő azonban itthon maradt. Akkor még nem tudhatta, hogy évtizedek múlva olyan történelmi feladatok várnak rá, amelyeket a sors más hazában talán nem kínált volna neki.

Pályája gyorsan indul. Még a diploma megszerzése előtt ügyészi kinevezést kap. Járási, megyei ügyészségen, majd tizenhárom évig a Legfőbb Ügyészségen dolgozik. Az általános felügyelettel kapcsolatos ügyekkel foglalkozik. Később ügy nyilatkozott, hogy amit a közigazgatásról tud, azt itt tanulta meg.

Ne felejtjük el, hogy ekkoriban a közigazgatási határozatok bírói felülvizsgálata csak nagyon szűk körben létezett: inkább az ügyészség léphetett fel ezek törvényessé-

gének öreként. Eközben tudományos fokozatot szerez: 1968-ban az állam- és jogtudományok kandidátusává, 1978-ban a jogtudományok doktorává avatják.

A pályakezdés és az ügyészségi évek után 1981-ban pályája új szakaszba lép. Pestről Budára teszi át székhelyét, hogy az Államigazgatási és Szervezési Intézet vezetője legyen, majd az MTA keretén belül működő Államtudományi Kutatások Programirodájában a hazai közjogi kutatásokat irányítsa. Ekkoriban ért engem az a kiváltság, hogy megismerhettem és vele dolgozhattam mint az intézet tudományos segédmunkatársa. Fiatal és kezdő jogászként „Géza bácsi” volt nekem. Korábban is hallottam már legendás munkabíró képességéről apósától, Takács Józsi bácsitól, akivel azelőtt együtt dolgozhattam az Országgyűlési Könyvtárban. Nem csalódtam: azonnal felismertem, hogy nagy tudású közigazgatási jogász, kiváló szervező, előrelátó, előre-gondolkodó ember mellett dolgozhatom. Én úgy látom, hogy Kilényi Géza 1981-től kezdve a rendszerváltozás egyik legfontosabb közjogi előkészítője volt, amiben nagy örömét lelte. Nem állítom, hogy tudta, a rendszerváltás belátható időben bekövetkezik. Ismétlem: nem volt forradalmár. Őt a tudás, a szakma lehetséges legmagasabb színvonalú művelése érdekelte. Ebből is lehet azonban forradalom: a „minőség forradalma”, Németh László kifejezésével élve. Amit ő csinált, és amiben mi, fiatalok segíthettük őt, nem volt látványos. Ám azzal, hogy ő a tudományos kutatások során az összehasonlító jogot helyezte középpontba, és megismertette a nyugati világ egyes közjogi és igazgatási jogi megoldásait a hazai közönséggel, óhatatlanul a rendszer kereteit tágította, és valami új felé mutatott, terelt.

Sokszor alig észrevehető módon. A szellem embereként soha nem félt attól, mit gondol az akkori hatalom. Azt szokta mondani: nem azért vagyunk itt, hogy megijedjünk, hanem hogy megmutassuk, mit lehet tenni. Szisztematikusan készült az új alkotmány elméleti megalapozására, de bizonyos játékszabályokat be kellett tartani. A politikai vezetés hallani sem akart új alkotmányról, legfeljebb a régi továbbfejlesztéséről. De arról szó sem volt, hogy föladja. Kiadványsorozatot indít „Az alkotmány továbbfejlesztésének elméleti megalapozása” címmel. Tanulmánykötetet írat ombudsmanról, az állami ellenőrzés rendszereiről, alkotmánybíráskodásról, közigazgatási bíráskodásról, kormányzati struktúrákról, a média szerepéről, az állam és egyház viszonyáról... Akarva-akaratlanul, ezek a híres „kék kötetek” egyfajta szellemi előkészítésként szolgáltak a jogi rendszerváltozáshoz. Számos kérdésben előrelátás volt rá jellemző. Egyszerre volt igazi menedzser és tudós. Ritka párosítás. Nem csak kutatott, hanem segítette a fiatalokat megtanulni kutatni, írni...

A nyolcvanas években a közjogi kutatások terén Kilényi Géza megkerülhetetlenül válik. 1986-tól az MTA Államtudományi Kutatások Programirodája igazgatója, 1984 és 1989 között az Alkotmányjogi Tanács tagja, amely az Alkotmánybíróság elődjének tekinthető. Határozott egyéniség. Mindig új, időnként meghökkentő dolgokkal hozakodik elő, hogy inspirálja a közéletet. A rendszerváltozás közjogi szellemi bázisa 1988-89-re az ő jóvoltából is készen áll, megvannak a javaslatok, az új házszabály. Így alakul meg a Németh-kormány, amelynek igazságügyi minisztere Kulcsár Kálmán. Az új alkotmányért és a közjogi jogalkotásért felelős miniszterhelyettes pedig Kilényi Géza. Kulcsár Kálmán, Kilényi Géza, Sárközi Tamás, Petrik Ferenc vezetik akkor a tárcát: aranykor, aranycsapattal.

Nagy szaktekintélyek, akik azonban tudják, hogy szerepük átmeneti. Legalábbis, ha saját maguk jól dolgoznak azon, hogy átmeneti legyen, hiszen szabad választásokat, a szabad világhoz csatlakozásunkat készítik elő. Jogász nemzet a magyar, ők pedig a rendszerváltozáshoz vezető utat jogalkotással rakják ki. Ők készítik elő a rendszer-váltás nagy törvényeit. Az 1989. évi II. törvény az egyesülési-, a III. tv. a gyülekezési jogról, valamint az 1990. évi IV. tv. a lelkiismereti és vallásszabadságról bevonulnak a történelembe. Soha nem felejttem el, amikor Kilényi Géza az Országház utca 30-ban, a Jogtudományi Intézetben közli velem, hogy csupán néhány nap választ el bennünket a többpártrendszerrel. Ez akkor hihetetlennek tűnt számomra. Kilényi Géza pedig beírta nevét a rendszerváltoztatás történetébe, és nem csak a jogtörténetbe, hanem általában a magyar történelembe.

Kilényi Gézára én nem mint kortárs a kortársra, hanem mint fiatal a mentorára tekintettem és néztem fel. Mégsem a múlt, hanem a jövő embere tudott lenni a mi generációnk szemében. A régi *establishment*hez tartozott valamiképpen, de friss tudott maradni, és így nem kényszerült távozni. A mór megtette kötelességét, de még nem mehet, mert nagyobb szükség van rá, mint valaha. Amit a nyolcvanas években vetett, annak a kilencvenes években arathatta le gyümölcseit. 1990-99-ig alkotmánybíró. Ez tehát az újabb, harmadik szakasza pályájának. E hivatalában is markáns vélemények megfogalmazójaként válik ismertté. Talán szabad azt mondani, hogy a végül az AB elnökévé választott Sólyom László ellenpontja. Nem riválisa, vagy ellenfele: inkább kiegészítik egymást. A láthatatlan alkotmányt szem előtt tartó Sólyomhoz képest Kilényi a jogállam inkább normativista irányzatához tartozik: a pozitív jog felé hajló ágon képviseli, védelmezi a jogállamot. Az összehasonlító jogi háttértudása itt is fontos szerephez jut.

Sólyom filozofikus jogfelfogását Kilényi mérsékelt pragmatizmusa egészíti ki. Az Alkotmánybírószágon egy másik aranycsapat tagjaként látjuk tehát viszont Kilényi Gézát, amelyet olyan nevek fémjeleztek, mint a hozzá közel álló Ádám Antal, Holló András, vagy akár a néhai Zlinszky János, akit Kilényihez hasonló jogfelfogás és személyes barátság fűzött. Egy mély elméleti és bölcséleti, belső vitákat folytató Alkotmánybírószágon szükséges volt az új, demokratikus és jogállami rendszer megszilárdításához.

Ügyész, rendszerváltást előkészítő közjogász, alkotmánybíró... De még ez sem elég. Kilényi Géza egyetemi tanárként is örök emlékezetben marad. 1996-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen lesz tanszékvezető egyetemi tanár. Színes egyéniségű előadó, aki nemcsak elméleti felkészültségével, hanem jogesetekkel ragadja magával hallgatóit. Ha van, ahol humor nélkül nem lehet megélni, akkor az a tanítás. Kilényi Gézának e talentumból is bőven mértek. Szállóigék fűződnek a nevéhez, mint például: „A hülyeség önmagában nem alkotmányellenes.”

Kilényi Géza beírta magát a magyar közigazgatási jogtudomány nagy könyvébe. Ahogy egykor ő maga, most emléke lesz megkerülhetetlen. De nélkülözniük kell majd őt, aki nélkülözhetetlenné vált. Nekem személy szerint ez nehéz lesz. Engem, mint sokakat, ő indított el a pályán. Bátorított, feladatokat adott. Egy magamfajta fiatalembernek ez nagy élmény volt. A közigazgatási bíráskodás témakörében mentorom volt. Nélküle nem lennék az, aki vagyok. És itt nem elsősorban arra a hivatalra gondolok, amelyet jelenleg viselek. Szellemi attitűdöm, szakmai örökségem

lenne más, szegényebb nélküle. Szellemi szabadsága tette őt követendő példává számomra. Nem volt politikus, de politikusok között mozgott.

Az, hogy ki van kormányon, csak addig és annyiban érdekelte, hogy vajon hogyan érheti el közjogi javaslatainak támogatását. Saját értékrendje szerint élt. Egy dolog vezérelte: a jogállam eszménye. Előbb azért, hogy megteremtsük, utóbb azért, hogy őrizzük. Büszke vagyok rá, hogy igazságügyi miniszterként Deák Ferenc-díjjal tüntethettem ki 2014 szeptemberében.

A közjog mellett más szenvedélye is volt: a horgászat. Ebben feltétlenül békességet talált az az ember, aki egyébként nem félt a vitától, de nem kereste a felesleges konfliktust sem. A vízpart csendje jól illett hivalkodást kerülő, szikár, céltudatos jelleméhez.

Most egy másfajta, még nagyobb csend, és – hiszem – még nagyobb békesség veszi őt körül. Minket pedig a gyász. Ám az igazi gyász nem csak szomorúság, az elválás fájdalma, hanem hálaadás is. Köszönet Kilényi Gézáért, és Kilényi Gézának is. Személy szerint, de sokak nevében, mondhatom, Géza bátyám: köszönöm, amit Tőled tanultam és kaptam.

*Hajas Barnabás, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kara docensének beszéde
Kilényi Géza temetésén, Budapest, 2017. január 3.*

Tisztelt Gyászoló Család! Tisztelt Gyászoló Közösség!

Kilényi professzor úr minden évfolyamon az első előadásán – ahogyan ő nevezte – „tánc- és illemtan” órát tartott. Az ott tanultak az elmúlt húsz évben számtalanszor segítettek nem csak a szakmai és a tudományos, hanem a magánéletben is. Az egyetlen, amihez nem adott fogódzót, hogyan kellene a példakép-mester-mentortól „kilényisen” búcsúzni.

Sosem fogom elfelejteni azt a húsz évvel ezelőtti szeptemberi szerda délelőttöt, amikor először hallgathattam professzor urat. Nem volt tankönyvünk, de egy pillanatig sem éreztük hiányát. Minden alkalommal egy aznap reggeli napilapból olvasott fel egy hosszabb-rövidebb hírt, vagy interjú részletet, majd annak apropóján jött másodpercre pontosan kilencven perc utazás. A felületes szemlélő azt hihette volna, hogy az elmesélt történetek célja az időkitöltés, holott éppen azokon volt a hangsúly, mert azokon keresztül észrevétlenül ismertük meg az adott jogintézményt és annak működését, sajtáíthattuk el a szükséges fogalmakat. Persze ehhez professzor úr részletes óravázlatot is készített: egy – esetleg nagyritkán két – tizenkétszer tizenkét centiméteres jegyzet-blokk lap két oldalára volt ehhez szüksége. Volt szerencsém több évfolyamon is végighallgatni valamennyi előadását, és mondhatom, könnyednek ható stílusában rögtönzés éppen annyi volt, mint a világklasszis virtuózok alaposan begyakorolt improvizációiban. A közönségtől – az egyetemi hallgatóságtól – mindez komoly odafigyelést is igényelt, de megtanulhattuk olvasni professzor úr gesztusait is. Tudtuk, hogy mit jelent, ha kiabál és gesztikulál, és azt is, hogy a hosszú, halk szavú dicséretet elmaradhatatlanul követi a „mindazonáltal”.

Egyszer egy interjúban azt mondta: „az, hogy valaki nagy tudós, nem vonja maga után azt is, hogy kiváló előadó. Ez az Istenkének nagy adománya. Vannak olyan előadók, akik nem nagy tudósok, de olyan szuggesztív oktatók, akik nagyon jól elő tudják adni az anyagot. S talán ez jobb, ebből kifolyólag nekik is helyük van a katedrán, mindenféle magas, tudományos fokozat nélkül.” Aki akár csak egyszer hallotta őt előadni, egyetért velem abban, hogy Kilényi professzor úr tudósként részesült ebben a kivételes adományban.

Olyan elemi erővel tette fel a naiv másodéves joghallgatók térképére az alkotmányjogot és általában a közjogot, hogy az addig magukat civilistának, vagy büntetőjogásznak álmódó fiatalok szó szerint megrohmozták a tanszéket, hogy az alkotmányjogi tudományos diákkörbe, pontosabban Kilényi Géza diákkörébe jelentkezzenek. Professzor úr aktív alkotmánybíróként és tanszékvezető egyetemi tanárként maga vezette a tudományos diákköri üléseket, ahol minden alkalommal valamilyen izgalmas közjogi kérdés került napirendre. Kezdetben ő tartotta a referátumokat, de a második

félévben témavezetésével már készültek olyan munkák, amelyeket először e körben mutathattak be a szerzők közönség előtt.

A témát kereső kollégáknak mindig elmondta: a tudományos munkát tollal és nem ollóval írják, ezért nem is szeretne olyan dolgozatokat olvasni, amelyek kizárólag a meglévő tudományos eredményekre építenek. Azt sem titkolta, hogy ez nem a könnyebb út, de meggyőzően állította, hogy sokkal izgalmasabb. Ahhoz pedig minden segítséget megadott, hogy ezen az úton bátran elinduljunk, és arra is vigyázott, hogy ne tévedjünk el. Konzultáció alkalmával soha sem adott azonnal felhasználható választ a diákjainak, nem mondta tollba azt, amit gondolt, ehelyett sokszor csak visszakérdezett, vagy felvetett egy mellékesnek tűnő problémát. Ezek megválaszolása vezetett a helyes megfontoláshoz.

Szerda reggelente gyakran már fél hétkor komoly sor várta professzor úr fogadóóráját, amelyet sokszor a tíz órakereskedő előadása után is folytatott. Legtöbb tanítványának akkor kellett újra jelentkezni nála, ha a kiadott feladatot elvégezte, azonban előfordult, hogy „Viszontlátásra jövő szerdán ugyanekkor”-ral búcsúzott, amit nagy megtiszteltetésnek éreztünk. (A többiek pedig irigyelt kiváltságnak látták.) Demonstrátoraként negyed és ötödévfélévben minden szerda reggelén így volt alkalmam hosszabb-rövidebb időt négy szemközt tölteni vele. Először azt gondoltam, hogy a kiosztott tanszéki feladatok teljesítéséről vár tőlem beszámolót, de csakhamar észrevettem, hogy ez az igazi különóra.

Nem tudok professzor úrra emlékezni úgy, hogy ne jutna eszembe derűje és humora. Pécsi gyerekként az egyetem alatt nagybátyáméknál laktam, aki minden szerda reggel azzal köszönt el, hogy „Tiszteltetem Kilényi Professzor Urat!” Egyszer összedtem a bátorságomat, és ezzel a magánüggel is előhozakodtam. Professzor úr jót derült az üdvözlésemre. Én pedig néhány héttel később a történet folytatásán, amikor is megtudtam, hogy nagybátyámat felhívta, és így köszönt a telefonban: „Jó reggelt kívánok, Kilényi Géza vagyok, ha jól tudom, szeretne egy alkotmánybíróval beszélgetni.” Hasonló kedves személyes emléke szinte mindenkinek van róla, aki közelebbi munkakapcsolatba került vele.

Professzor Urat hetvenedik születésnapján Formatori Iuris Publici című festschrifttel ajándékoztuk meg, melyben diákjai, kollégái és tisztelői köszöntötték. Akkor is úgy éreztük, vitán felül áll, hogy Kilényi Géza a mai magyar közjog egyik legnagyobb alakítója, ezért adtuk ezt a címet a kötetnek. És ezt nem pusztán miniszterhelyettesi, alkotmánybírói vagy éppen kodifikációs bizottsági elnöki munkájával érte el. Talán ezeknél is nagyobb volt a közjogra és mindenkorai államéletünkre gyakorolt hatása tudósként és tudományszervezőként. Nekünk, akik az ő köpönyegéből bújtunk elő, és az ő vállára állva láthattunk távolabbra, kötelességünk tudományos örökségét megőrizni és gondozni.